

HAYAT BİLGİSİ DERSİ KAZANIMLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Cihat YAŞAROĞLU**

ÖZET

Günümüzde giderek artan toplumsal sorunların ortadan kaldırılması ya da azaltılması eğitim ile olabilir. Eğitim programları bu amaçla etkin bir şekilde rol oynayabilir. Öğrenmelerin tesadüfe bırakılmaması için hazırlanan öğretim programlarında bu tür toplumsal sorunların çözümüne yönelik kazanımlar konulmalıdır. Erken yaşlarda gelişen tutumların kalıcı hale geldiği gerçeği dikkate alındığında, ilkokul derslerinin kazanımlarında ve içeriğinde değerler eğitime yer verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Mevcut programların kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi, öğretmenlere tanıtıcı bilgiler sunabildiği gibi program geliştirme merkezlerine de veri kaynağı oluşturmaktadır. Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanların hazırlanan eğitim programlarında yeterli ve dengeli bir şekilde dağılım sağlanmasına dikkat edilmelidir. Bu bağlamda eğitim programlarında duyuşsal özelliklerin ne ölçüde yer aldığı bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar, değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışma 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile incelenen değerler ise 27 farklı insani değer ile sınırlandırılmıştır. Hayat Bilgisi 2. sınıflarda üç tema, temalarda toplam olarak 94 kazanım yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda 33 kazanımı bulunan "Okul Heyecanım" temasında 15 kazanımın; 37 kazanımı olan "Benim Eşsiz Yuvam" temasında 9 ve "Dün, Bugün, Yarın" temasında ise 24 kazanımdan 7 kazanımın değerler ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bütün kazanımlarda en fazla "sorumluluk" değerine en az ise "barış", "şiddetsiz hayat" ve "ahlak" değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. 10 değer ifadesine ise kazanımlarda hiç yer verilmemiştir. Çalışmanın sonuçlarına dayanılarak çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: hayat bilgisi kazanımları, değerler eğitimi, duyuşsal özellikler

* Bu makale, 26 – 28 Kasım 2011 tarihleri arasında Osmangazi Üniversitesi'nde düzenlenen Değerler Eğitimi Sempozyumu'na sözlü olarak sunulan bildirinin bir kısmı alınarak genişletilmiştir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, El-mek: cyasaroglu13@gmail.com

INVESTIGATION OF LIFE SCIENCE OBJECTIVES IN TERMS OF VALUES EDUCATION

ABSTRACT

By education, it is possible to eliminate or decrease the social problems which are growing at present. Educational programs may play an active role for this purpose. It is very important for the prepared education programs not to leave on chance the gains for the solution of such social problems. While considering the fact that attitudes are developed at an early age, the requirement of the values education emerges in both gains and content of primary school courses. Examination of the gains in terms of values education programs not only offers introductory information to the teachers but also generates a data source for curriculum development centers. It should be taken in into account to provide adequate and balanced distribution of cognitive, affective and psychomotor areas in the prepared training programs. In this context, it must be known to what extent of the affective characteristics takes place in the training programs. In this study, the gains in Life Science Education Program analyzed in the term of values education. The study is limited with the second grade's Life Science curriculum and the examined values are limited with 27 different humanistic values. Life Science in 2nd grades consists of three themes which are including a total of 94 gains. At the end of the study, it has come to a conclusion that in the theme of 'My School Excitement' 15 values of the 33 values, in the theme of "My Unique home" 9 values of 37 and in the theme of "Yesterday, Today and Tomorrow" 7 of 24 values have associated with values. Additionally, it is determined that "responsibility" is the most and "peace", "non-violent life" and "morality" are the least values that have been pointed. There is no reference to the expression of 10 values. Several recommendations based on the results of the study are presented.

Key Words: life science gains, values education, affective characteristic

Giriş

Değerler, kavramsal olarak üzerinde çok durulan bir konu olmasına rağmen, değerler kavramının yeterince açıklığa kavuşturulduğunu söyleyemeyiz (Dilmaç, 2002). Değerler, insanların iyiyi, doğruyu, güzeli ve çirkini tanımlamak için koymuş oldukları standartlardır. Değerlerin günlük yaşantımızda büyük bir önemi vardır. Çünkü değerler normları etkilemekte ve toplumda kurallar ve normlar değerlerin etkisi ile ortaya çıkmaktadır (Özkalp, 2003:64). Güngör'e göre değer, bir inanç olması bakımından dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibariyle ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder (Akt. Dilmaç, 2002). Ayrıca bireyde var olan değerler sistemi, gelişimsel bir süreç içerisinde ortaya çıkar (Erden ve Akman, 1997:102).

Değerler eğitiminin, ahlaki eğitim, karakter eğitimi ya da moral (manevi) eğitim şeklinde de ifade edildiği görülmektedir (Lovat & Toomey, 2009: XI). Değerler dünyaya, hayata anlam verip insanı hayata bağlar ve onu yüceltir. İnsanı bir kültürün, bir topluluğun, bir bütünün parçası

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013*

kılar. Böylece değer hem kişide gelişir, hem de kişiyi geliştirir. Bu yüzden değerlerin yaşandığı, kırılmadığı toplumlar, sağlıklı toplumdur. Sağlıklı toplumlar, ideallerin var olduğu, huzur ve sükûnun, insani olanın, şefkatin yardımlaşmanın hayattar olduğu toplumdur (Tozlu, 2003).

Değerler kavramı duyuşsal alanı oluşturan boyutlardan birisidir. Herhangi bir öğretim programında değerler ile ilgili hedefler, duyuşsal alanın “Değer Verme” basamağında yer almaktadır. Duyuşsal eğitimi ile ilgili programlarda belli başlı bazı problemler de ortaya çıkmakta ve programın verimliliğini etkilemektedir. Duyuşsal hedeflerin tanımlanmasının zor olması ve buna dayalı olarak değerlendirmenin de zorlaşması başlıca sebeplerdendir (Bacanlı,1999; Sönmez, 2001).

Eğitim programları incelendiğinde bazı programların “Konu alanı yaklaşımı” ile duyuşsal eğitimi tamamen programda göz ardı ettiği, böylelikle duyuşsal eğitimin örtük programa itildiği görülmektedir. “Sosyal problemler yaklaşımı” ile sosyal problemler ve sorunlar programa alınır ve böylece duyuşsal eğitim, programların bir parçası haline gelir. Okulun sosyal işlevi açısından “sosyal problemler yaklaşımı” daha uygun görünmektedir (Beane, 1990; Akt. Bacanlı, 1999:10). Hayatta sadece başarılı değil aynı zamanda ahlaki ve sosyal değerlere sahip bireylerin yetiştirilmesi için, moral değerler ve moral otorite ihtiyacını da göz ardı etmeyecek bir anlayışın eğitim sistemine dâhil edilmesi gerekmektedir.

Hayat Bilgisi dersi, toplu öğretim esasına dayalı olarak oluşturulmuş bir derstir. Çocukların hem kendileri hem de içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımaları için tasarlanmıştır (MEB, 2009: 6). Bu ders doğal, toplumsal, sanatsal, çağdaş düşünce ve değerlerin bileşkesinden oluşmaktadır (Sönmez, 1999: 11). Hayat bilgisi dersi 1926, 1936, 1948, 1968 ve 1998 programları ile birlikte 2005 programında da aynı isimle yer almıştır (MEB, 2009: 6). Eğitim programlarımız tarihi seyir içerisinde ele alındığında, yeterli ve şuurulu bir değer eğitiminin olduğundan söz edemeyiz (Tozlu, 2003: 53).

Bir eğitim programında *hedef, içerik, eğitim durumu ve sınav durumu* (Demirel, 2004) olmak üzere dört öge vardır. Öğretimin planlama, uygulama ve değerlendirmesinde bu unsurlar sürekli birbirleri ile etkileşim halindedir. Hedef, öğrencinin eğitim sürecinin sonunda kullanacağı düşünülen ve ulaşılması istenen sonuçlardır. Ders içeriği, dersin konusuyla yani öğretilecek ve öğrenilecek olan ile ilgilidir (Ültanır, 2003). Hedef davranışları öğrenciye kazandırmak için gerekli uyarıcıların düzenlenip işe koşulması eğitim durumu olarak tanımlanabilir. Sınav durumu ise ölçme ve değerlendirme ile ilgilidir (Sönmez, 2001).

Günümüz toplumlarında bilginin ve eğitimin önemi giderek artarken, öğrencilerin hangi davranışlarının doğru, hangi davranışların yanlış olduğunu, bir insanın yaşamını hangi temel değerlere göre yönlendirmesi gerektiği okul ders programlarında doğrudan ele alınmamaktadır (Dilmaç, 2002). Oysaki yaşadığımız dünyada sadece çok bilen bireylere değil, daha ahlaki ve insani değerlere sahip, yüksek karakterli bireylere de olan gereksinim (Şişman, 2010) bir şekilde programlarımızda çeşitli değerlerin de yer almasını gerekli kılmaktadır. Çünkü dünyanın her tarafındaki öğrencilerin şiddete uğrama oranları giderek yükselmekte, öğrencilerin birbirlerine ve etraflarında bulunan kişilere karşı saygılarının da azaldığı ve her türlü sosyal problemler ile karşılaştıkları görülmektedir (Tillman, 2000).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan değerler ile ilgili olarak Özen, Güleryüz ve Özen (2012), Aydın (2012), Bahçe (2010), Keskin ve Keskin (2009), Şahin (2009), Narin (2007), Uygun, Genç, Ülger ve Damğa (2006) tarafından yapılmış olan çalışmalarda çeşitli değerlerin yer aldığı belirtilmiş fakat değer ifadelerinin hangi kazanımlar ile ilgili olduğuna ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Amaç

Öğretim programlarında, duyuşsal özellikleri ifade eden kazanımlar da yer alabilir. Bir öğrencinin bilişsel düzeyde sahip olduğu bilgi düzeyi kadar, duyuşsal anlamda sahip olduğu duygu, düşünce ve değerlerin de önemi vardır. Bu amaçla yapılabilecek ilk iş, öğretim programlarında değerlere ve değer ifadelerine ne kadar yer verildiğinin ve hangi kazanımların hangi değerlerle ilişkili olduğunun belirlenmesidir.

Bu çalışma, ilköğretim Hayat Bilgisi öğretim programında insani değerlerin ne ölçüde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme, “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011:187). Çalışmada “İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda” yer alan kazanımlar incelenmiştir. Çalışma, 2. sınıf Hayat Bilgisi Dersi öğretim programı (MEB, 2009) ile incelenen değerler ise insani değerler olan (Dilmaç, 2002) “kendini analiz etmek, cömertlik, dostluk, iç mutluluk, sabır, sebatkarlık, cesaret, sorumluluk, minnettarlık, birlik, iyimserlik, paylaşma, saygı, sevgi, barış, hoşgörü, alçakgönüllülük, dürüstlük, samimiyet, işbirliği, doğruluk, kendisine ve çevresine saygı duyma, şefkat, empati, şiddetsiz hayat, kendini kontrol etme ve mutluluk” değerleri ile sınırlandırılmıştır.

Bulgular

Hayat Bilgisi dersi “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” temalarından oluşmaktadır. Programda çocuklara kazandırılacak temel yaşam becerileri, olumlu kişisel nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmak, sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak bilgiler kazanmalarına fırsat yaratmak gibi öğeler temalarla bütünleştirilecek şekilde kazanımlar oluşturulmuştur. Kazanımlar, çocukların doğrudan gözlenebilir davranışlarının yanı sıra, bilgi, beceri, tutum ve değerleri de içeren ifadelerdir (MEB, 2009). Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde değerlerin, kişisel nitelikler başlığı altında yer aldığı görülmektedir (MEB, 2009: 16; Özen vd., 2012; Uygun vd., 2006).

2. sınıf Hayat Bilgisi Programında yer alan kazanımlar ve kazanımlarla ilgili olabilecek değerler Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinin Kazanımları Ve Kazanımlar İle İlgili Değerler

Kazanım	Değerler
OKUL HEYECANIM	A.2.1. Okulla ilgili günlük işlerini öncelik sırasına koyarak belirlenen zaman içinde yapar. Sorumluluk
	A.2.2. Ders araç gereçlerini günlük ders programına göre hazırlar ve bunları uygun bir biçimde kullanır. Sorumluluk
	A.2.6. Okulundaki ve sınıfındaki seçim çalışmalarına katılarak demokrasi kültürüne katkıda bulunur. Sabır, saygı, hoşgörü
	A.2.7. Kulüp ve grup çalışmaları ile ilgili olarak geliştirilen bir proje üzerinde arkadaşlarıyla işbirliği yaparak çalışır. İşbirliği, birlik, sorumluluk
	A.2.10. Grup çalışmaları sırasında başka gruplarla dayanışma içerisine girerek kendi grubuna destek sağlar. İşbirliği, birlik

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

BENİMEŞSİZ YUVAM	A.2.13.	Okulda kendisinin ve arkadaşlarının güçlü yanlarını tanır.	Kendini analiz etme, saygı, mutluluk
	A.2.14.	Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kavrar.	Hoşgörü, sevgi, mutluluk
	A.2.15.	Duygularının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.	Empati, saygı, hoşgörü, kendini analiz etme
	A.2.20.	Vücudunun bölümlerini tanıyarak kendisinin ve arkadaşlarının vücudunun değerli olduğunu kabul eder.	Kendini analiz etme
	A.2.21.	Sağlığını koruma sorumluluğunu üstlenir ve okulda sağlığını korumak için yapması gerekenleri açıklar.	Sorumluluk
	A.2.23.	Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder, arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetir.	Kendini analiz etme, doğruluk, dürüstlük, empati
	A.2.24.	Özensiz iletişimin yaratacağı sorunları belirleyerek, öğretmeni ve arkadaşlarıyla iletişim kurarken nezaket ifadeleri kullanır.	Hoşgörü
	A.2.28.	Okulu ve çevresini korumak için alternatifler üretir.	Kendisine ve çevresine saygı duyma
	A.2.31.	Dini bayramların, milletimizin paylaşım ve dayanışma içine girdiği özel günler olduğunu fark eder ve bayram kutlamalarına katılır.	Sevgi, barış, birlik
	A.2.33.	Okulda ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili farklı çözüm yolları üretir, sorunları çözmek için gerektiğinde okul çalışanlarından, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından yardım ister.	İşbirliği, sorumluluk
	B.2.15.	Aile bireyleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları gözlemler ve bu gözlem sonuçlarını çeşitli yollarla ifade eder.	Saygı, hoşgörü
	B.2.16.	Aileyi ilgilendiren konularda karar alınırken görüş bildirir ve bunun insan hak ve hürriyetleriyle ilişkisini kurar.	İşbirliği, sorumluluk
	B.2.17.	Evde uyulması gereken kuralların belirlenmesine katkıda bulunur.	Ahlak, sorumluluk, işbirliği
	B.2.18.	Ailesi ile yardımlaşmayı gözlemleyerek, aile içinde	Sorumluluk,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

B.2.19.	üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir. Aile içinde görev paylaşımına katılmaya istekli olur ve üzerine düşen görevi yapmaktan mutluluk duyar.	İşbirliği İşbirliği, sorumluluk
B.2.20.	Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını neden özenli kullanmasını gerektiğini açıklar.	Saygı, dürüstlük, empati
B.2.22.	Duygularını kontrol ederek uygun biçimde ifade eder.	Kendini kontrol etme, şiddetsiz hayat, mutluluk
B.2.23.	Ailesi, akrabaları ve yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemleyerek, etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve etik olmayan davranışların da güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar.	Doğruluk, dürüstlük, sevgi
B.2.28.	İnsanların niçin tasarruf yaptıklarını araştırır ve yeterli para biriktirinceye kadar isteklerini erteler.	Sabır
C.2.1.	Kendisinin, arkadaşlarının ve ailesindekilerin fiziksel görünümünün zaman içinde nasıl değiştiğini fark eder.	Kendini analiz etme, saygı
C.2.2.	Önceki yıllarda ve şimdi tek başına yapabildiği ve yapamadığı davranışları karşılaştırarak zaman içinde nasıl bir değişim geçirdiğini fark eder.	Kendini analiz etme
C.2.4.	Gün içinde kendisinin ve arkadaşlarının duygularındaki değişimi gözlemler ve bu değişimin nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Empati, saygı, hoşgörü
C.2.6.	Farklı ülkelerdeki çocukların beslenme, giyim ve oyun tarzlarındaki değişiklikleri araştırır ve sunar.	Saygı, hoşgörü
C.2.12.	Bayram kutlamaları için yaptığı çalışmalarını ve bayram sürecindeki duygularını özgün bir şekilde ifade eder.	Kendini kontrol altına almak
C.2.21.	Canlıların hayatta kalabilmeleri için nelere ihtiyaçları olduğunu araştırır.	Sevgi, Kendisine ve çevresine saygı
C.2.23.	Yaşadığı çevreyi temiz tutmasının kendisinin ve başkalarının sağlığı ve gelişimiyle ilişkili olduğunu kavrar.	Kendisine ve çevresine saygı

İlk tema olan “Okul Heyecanım” temasının ilk iki kazanımında *sorumluluk* değeri kazandırılabilir. A.2.1., A.2.2. ve A.2.21. numaralı kazanımlar öğrencinin bireysel sorumluluk almasını gerektiren kazanımlardır. Bu kazanımlarda öğrencilerin okul işleri ile ilgili sorumluluklarla sağlıklarının korumasında bireysel sorumluluklara vurgu yapılmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

A.2.6. numaralı kazanım *sabır, saygı ve hoşgörü* değerleri ile ilgili bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Seçim çalışmalarına katılan öğrencilerin birbirlerine karşı saygı duymaları, birbirlerini hoşgörü ile karşılamaları ve seçim süreci boyunca sabırlı bir şekilde seçim sonucunu beklemleri umulabilir. Bu durumda da öğrencilerde sözü edilen değerlerin gelişmesine yardımcı olunabilir. A.2.7. ve A.2.10. numaralı kazanımlar *işbirliği, sorumluluk ve birlik* değerlerinin aktarılması için uygun bir kazanım olduğu söylenebilir. Kulüp veya grup çalışmasının başarılı bir şekilde sonuçlanması grup üyeleri ve gruplar arasında *birlik ve işbirliği* ayrıca *sorumluluk* değerlerinin bulunmasını gerekli kılar. Zira işbirliğine dayalı öğrenmenin temel özelliklerinden birisi de bireysel sorumluluğu gerekli kılmasıdır (Senemoğlu, 2004: 499).

A.2.13., A.2.14., A.2.15. ve A.2.20. numaralı kazanımlar, kişinin kendisine ve arkadaşlarına ait özelliklerinin farkında olması, kendisine ait duygularının kendilerini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark etme açısından *kendini analiz etme, saygı, hoşgörü, empati ve mutluluk* değerleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu bilen, kendisini ve arkadaşlarını olduğu gibi kabul eden, duygularının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğinin farkında olan bireylerin daha mutlu olabilecekleri düşünülebilir. Kendisinin duygularının başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünen bir bireyde empati yeteneği gelişebilir. Bu açıdan incelendiğinde bu kazanımların ilgili değerleri kazandırabilecek kazanımlar oldukları söylenebilir. A.2.20. numaralı kazanım, *kendini tanıma* değeri ile ilgili bir kazanım olarak değerlendirilebilirken buradaki tanımın daha çok fiziksel tanıma olarak ele alındığı kazanımdan anlaşılmaktadır.

A.2.23. ve A.2.24. numaralı kazanımlar, bir öğrencinin etik davranışlar sergilemesini, kişiler arası ilişkilerde özenli olmasını gerekli gören kazanımlardır. Bu kazanımlarda hem *saygı* hem de *hoşgörü* değerleri aktarılabilir. Bu değerlerin yanı sıra öğrencilerde empatinin gelişmesi için önemli olduğu düşünülebilir. Her iki kazanımın da kişilerarası ilişkiler açısından önemli bir kazanım olduğu söylenebilir. Ayrıca A.2.23. numaralı kazanımın değerlendirme basamağında yer alan bir kazanım olduğu da söylenebilir. Çünkü hangi davranışın etik olduğuna karar verebilmek için öncelikle etik olan davranışları bilmek gereklidir.

A.2.28. numaralı kazanım, *kendisine ve çevresine saygı ve sorumluluk* değerleri ile ilgili olup, çevre temizliğine ve çevre temizliğinde kişinin sorumluluğuna vurgu yapmaktadır. Çevrenin korunmasında ve güzelleştirilmesinde sorumluluk bütün bireylere düşmektedir. Ayrıca bu kazanımda sadece çevre ile ilgili kuramsal bilgiye yer verilmemekte öğrencilerin aktif katılımını, çevreye yönelik problemlerin çözümüne öğrencilerin aktif katılarak çözüm üretmelerini ön görmektedir. Zaten çevre eğitiminin “çevreye ve çevresel problemlere karşı duyarlı ve ilgili; mevcut sorunlara çözüm üreten ve yeni sorunların ortaya çıkmasına engel olacak bilgi, beceri, tutum, güdülenme ve sorumluluk sahibi bir dünya nüfusu ortaya çıkarmak” (UNESCO-UNEP, 1977) şeklinde ifade edilen genel amacı da çözüm üretme konusunda bireylerin eğitilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

A.2.31. kazanımı dini bayramların milletimizin toplumsal yapısı için olan önemini öğrencilere kazandırmaya çalışan bir kazanımdır. Bu kazanım aracılığıyla öğrencilerde sevgi, barış ve birlik değerleri kazandırılabilir. “Okul Heyecanım” temasının değerlerle ilgili son kazanımı olan A.2.33. kazanımı öğrencilerin sorumluluk sahibi olmaları ve sorunlar karşısında kendisini dışındakilerle işbirliği içerisinde olarak uygun çözüm üretme becerileri kazanmalarını ön görmektedir. Dolayısıyla bu haliyle kazanımın *işbirliği* ve *sorumluluk* değerlerinin aktarılması için uygun bir kazanım olduğu söylenebilir.

“Benim Eşsiz Yuvam”, Hayat Bilgisi dersinin ikinci temasıdır. Bu temada değerlerle ilgili dokuz kazanım bulunmaktadır. Kazanımların çoğu *sorumluluk* ve *işbirliği* ile ilgilidir. Kazanımlar daha detaylı incelendiğinde B.2.15. numaralı kazanımın *saygı* ve *hoşgörü* ile ilgili olduğu düşünülebilir. Çünkü aile bireyleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları gözlemleyen bir bireyin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

karşılaştığı farklılıklara saygı duyması ve hoşgörülü olması beklenebilir. B.2.16., B.2.18. ve B.2.19. kazanımları *işbirliği* ve *sorumluluk* değerleri ile ilgilidir. Bu kazanımların bir gerekliliği olarak öğrencilerin aile içinde yardımlaşmaya önem veren ve ev içi işlerde sorumluluklar alan bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır. Kazanım ifadeleri incelendiğinde öğrencilere sorumluluk ve işbirliği değerlerini aktarmak için uygun oldukları ifade edilebilir.

B.2.17. kazanımı evde uyulması gereken kurallar ve bu kuralların belirlenmesinde öğrencinin katkıda bulunmasının gerekliliğini ön görmektedir. Dolayısıyla bu kazanımın *ahlak*, *sorumluluk* ve *işbirliği* değerleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. B.2.22. kazanımı, şiddetin giderek arttığı, şiddetsiz hayat ile ilgili arayışların çoğaldığı günümüzde programa konulmuş bir kazanımdır. Bu kazanım öfke kontrolü açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu kazanımın *kendini kontrol etme*, *şiddetsiz hayat* ve *mutluluk* değerleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. Bu temada olan ve bütün program boyunca sadece iki kazanımda yer alan *sabır* değerinin ikinci defa olarak B.2.28. kazanımında yer aldığını görmekteyiz. Bu kazanım öğrencilerin neden tasarruf etmeleri gerektiğini ve isteklerini ertelemeyi kazandırmayı uygun görmektedir. Sabır değerinin yalnızca ekonomi ile ilgili bir değer olmadığı dikkate alındığında; programda sabır ile ilgili yeterli kazanımların olmadığı da söylenebilir.

Üçüncü tema olan “Dün, Bugün ve Yarın” temasında değerler ile ilgili olduğu düşünülen yedi kazanım bulunmaktadır. C.2.1. ve C.2.2. kazanımlarında yer alan *kendini analiz etme* değerinin daha önceki temalarda da geçtiği görülmektedir. Özellikle başkaları ile kendisini kıyaslayan bir bireyin, diğer bireylerdeki farklılıkları saygı ile karşılaması gerekliliği de saygı değerini öne çıkarmaktadır. C.2.4. ve C.2.6. kazanımları diğer iki kazanıma ek olarak *empati* ve *hoşgörü* değerlerinin de kazandırılması için uygun kazanımlar olduğu düşünülmektedir.

C.2.12. numaralı kazanım, duyguları kontrol etme ve uygun şekilde ifade etme ile ilgili bir kazanımdır. Bu kazanım *kendini kontrol altına alma* değeri ile ilişkilendirilebilir. Bu temanın değer ifadeleri ile ilişkili olduğu düşünülen diğer iki kazanımı ise kendisi dışında kalan çevresine olan saygıyı ifade eden kazanımlardır. C.2.21. kazanımı aracılığıyla öğrencilere *çevreye saygı* ve *sevgi* değerleri kazandırılabilir. Özellikle öğrencilerde hayvan sevgisi ve hayvanlarla ilgili olumlu tutumların kazandırılması için önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. C.2.22. kazanımı ise *kendisine ve çevresine saygı* değeri ile ilişkilendirilebilir. Çevresine saygılı olan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olması, çevresel problemlere duyarlı, ortaya çıkan problemleri çözmeye istekli ve aktif katılım gösteren bireyler olmaları beklenir. Dolayısıyla bu temada daha çok çevreye saygı ile ilgili değerlerin olduğu söylenebilir.

Hayat Bilgisi programının üçüncü teması olan “Dün, Bugün ve Yarın” temasında değerlerle ilgili yedi kazanım yer almaktadır. Bu kazanımların toplamda on iki ayrı değer ifadesi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Kazanımlarda en fazla *saygı* en az ise *empati* değerlerinin yer aldığı görülmektedir.

Program bir bütün olarak ele alınıp değer ifadeleri ile ilişkili kazanımlar incelendiğinde bazı değerlerin hiç yer almadığı görülmektedir. Dostluk, cömertlik, sebatkârlık, cesaret, minnettarlık, iyimserlik, paylaşma, alçakgönüllülük, şefkat ve samimiyet değerlerine hiçbir kazanımda yer verilmemiştir. Ayrıca günümüzde şiddet olaylarının artmasıyla birlikte çare arayışları da artmıştır. Fakat programda yer alan kazanımlarda doğrudan şiddetsiz hayat ile ilgili sadece 2 kazanım yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

2. sınıf Hayat Bilgisi temalarında yer alan 95 kazanımdan 31 tanesinin insani değerler ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Kazanımların temalara göre dağılımları incelendiğinde “Okul Heyecanım” temasında 15, “Benim Eşsiz Yuvam” temasında 9 ve “Dün, Bugün, Yarın” temasında

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

ise 7 kazanım şeklinde bir dağılım göstermektedir. Kimi zaman tek kazanım, birden fazla değer ile ilgili olduğu gibi, bazen de bir değer birden fazla kazanımda vurgulanmıştır. Kazanımlarda 9 defa tekrar ile en çok *sorumluluk* değeri yer almaktadır. İşbirliği değeri 7; saygı, hoşgörü ve kendini analiz etme değerleri 6'şar; sevgi değeri 4; birlik, mutluluk, empati, dürüstlük, kendisine ve çevresine saygılı olmak değerleri 3'er; sabır, doğruluk ve kendini kontrol etme değerleri 2'şer; barış, şiddetsiz hayat, ahlak değerleri ise 1'er defa yer almıştır. *Dostluk, cömertlik, sebatkârlık, cesaret, minnettarlık, iyimserlik, paylaşma, alçakgönüllülük, şefkat ve samimiyet* değerlerinin ise kazanımlarda hiç yer almadığı görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayanılarak şu önerilerde bulunulmuştur: Kazanımlarla ilgili olduğu düşünülen değer ifadeleri ile kazanımlar arasında daha belirgin bağlantılar kurularak programda belirtilmelidir. Kazanım ifadelerinde yer alan değer ifadelerinin öğretmenler tarafından nasıl algılandığı ve derslerin işlenişinde ne derece etkili olarak kullanıldığı ile ilgili araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, M. Z. (2012). Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi. Web: <http://www.degeregitimi.com/makaleler/makaleler.html> Adresinden 17 Aralık 2012'de alınmıştır.
- BACANLI, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BAHÇE, A. (2010). *Hayatbilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- DEMİREL, Ö. (2004). *Kuramdan uygulamaya program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DİLMAÇ, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ERDEN, M., Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- KESKİN, S. C., Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilköğretim birinci kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak barış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 69 – 92.
- LOVAT, T. & Toomey, R. (Editors) (2009). *Values education and quality teaching: the double helix effect*.
- MEB. (2005). *Sosyal bilgiler 4 – 5. sınıf programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- MEB. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- NARİN, D. (2007). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- ÖZKALP, E. (2003). Kültür, Özkalp, E.(Editör). *Davranış bilimlerine giriş*. 2. Baskı. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss, 57-73.
- SENEMOĞLU, N. (2004). *Gelişim, öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- SÖNMEZ, V. (1999). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuz kitabı*. İstanbul: MEB.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

- SÖNMEZ, V. (2001). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ŞAHİN, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze türkiye’de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 402 – 410.
- ŞİŞMAN, M. (2010). Öğrenmede yapılandırmacılık üzerine bir çeşitleme. *Eğitimde Bakış*, 6(17), 4-9.
- TİLLMAN, D. (2000). *Living values activities for children ages 8-14*. Florida: Health Communications.
- TOZLU, N. (2003). *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Ankara: Mikro Yayınları.
- ÖZEN, Y., Güteryüz, K. ve Özen, H. B. (2012). İlköğretim 1-3. Sınıf hayat bilgisi, 4-5 sosyal bilgiler dersindeki değerler ve değerler eğitiminin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 277-286.
- UNESCO-UNEP. (1977). *The international workshop on environmental education belgrade, yugoslavia “final report”*. Paris.
- UYGUN, S., Genç, S. Z., Ülger, A. ve Damğa, S. (2006, Eylül). *İlköğretim hayat bilgisi dersi yeni öğretim programının yapılandırmacılık yaklaşımına göre değerlendirilmesi*. XV. Eğitim Bilimleri Kongresi’nde sunulmuştur. Muğla.
- ÜLTANIR, G. (2003). *Eğitimde planlama ve değerlendirmede kuram ve teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YILDIRIM, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

